

ση, χωρίς Βικέλα, μάνα μου ! χωρίς βεντιγκότα, χωρίς υποστήριξη επίσημη και με κάμποσους καταδιωγμούς, στοχαστήτε το, σ'ας παρακαλώ, τί δύναμη πρέπει να έχουμε, για να προχωρούμε όλοένα, για να πληθαίνουμε κιόλας μέρα τη μέρα. Μά τι κάθουμαι και λέω ; Φαίνεται πως θα είναι τρομαχτικό πράμα ή δύναμή μας —ή δύναμη της αλήθειας— αφού μ'ας φοβούνται. Λοιπόν δυπρός και πάντα δυπρός. Να παρηγορηθή ο φίλος μου ο δημοδασκαλος που κόντευε να παφτή. 'Αφ'ός είναι ο αληθινός, ο πλούσιος 'Αφ'ός είναι μάλιστα που κ' οί πλούσιοι τον φοβούνται. 'Αφ'ός ανάγκη τον εκατομμυριούχο τον κ. Κ. Σεβαστόπουλο ναφήση στους απεργάτους τριάντα χιλιάδες φράγκα χρυσά.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟ ΠΑΛΙΑ ΣΕΡΤΑΡΙΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

Πέρα, σαίτα μου χορη, με το φιλό μετάξι,
Ναρθή ο καλός μου τή καιρη να βει χροιά νάλλάξη.
Τάκου, τάκου ο αργαλιός μου,
Τάκου, κ' 'ρχετ' ο καλός μου.

Μανίλι από το δάκρυμα δέν τούμνε σ'ά ξένα,
'Αρχοντοπόδες τον ζητουν, κι αυτός πονει για μένα.
Τάκου, τάκου στην αλή μου,
'Ωσπου νάρθη το πουλί μου.

'Εγώ το φάδι θα γενω, κ' έπεινος το σημόνι,
Πού να μπλεχτή μίς στο πανί, και πού να μη γινωτήν.
Τάκου, και σέ λίγο φτάνει,
Γιά φιλι και για στεράνι.

Πέτα, σαίτα μου χορη, χτύπα, χρυσό μου χιένι,
'Η ατέλειωτη Σαρακοστή μερόνυχτο να γένη.
Τάκου, τάκου ο αργαλιός μου,
Τάκου, κ' 'ρχετ' ο καλός μου.

(1890)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΔΡΑΜΑ, ΟΧΙ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ*

Μά μέσα μου παλαιθουνε πάντα δυό άνθρωποι. Τι παράξενο! Ένας άνθρωπος που μεθ' με το δυνατό λικέρι του ατομισμού κ' ένας άνθρωπος που κρυφοζή με το φανατισμό του πολίτη. Ο ένας φτάνει ως τα κροσύνορα του φιλκτομισμού καιιά φορά ως εκεί που άρχίζει ο μισάνθρωπος. Θέλω να είμ' ελεύθερος

*) Κοίτα το παρασμένο φύλλο.

ελεύθερα με το είναι μου, στην πιο φυσική — όποια κι αν είναι— και επομένως και στην πιο αληθινή και στην ίερή και στην άπαραβίαστη γι' αυτό κατάσταση του είναι μου. Ο κόσμος έμένα ή μοναξιά μου. Μπορώ να πώ με τον έγγλο ποιητή πως γίγαντας άλύγιστος όταν είμαι μόνος. μου λύνονται τα γόντα κ' αίστάνουμαι όλη μου τήν άνη μπόρια και την ταπείνωση κάθε φορά που σμιζω με τον πλησιόν. Ο άλλος μ' εξευτελίζει. Για να κρατήσω το έγω μου άνόθευτο, χρειάζεται να είμαι μόνος. Πώς να σταθώ στο θέατρο, στη χαρά που είναι κατεξοχήν ή συντροφική χαρά; Πώς να μη τήν αντιπαθήσω; Μά ο άσυμβίαστος τούτος ατομιστής λογοφέρει μ' έναν πολίτη μέσα μου. Ο πολίτης βλέπει πως το ιδανικό του ανθρώπου είναι τούτο: πως να παντρέψη τήν όρμη που αίστάνεται μέσα του και τήν ειλικρίνεια του έγω του προς κάποια άρχή σύμφωνη με τον προορισμό του ανθρώπου. Το άτομο δέν υπάρχει. Είναι κάποιος κοινωνικοί νόμοι, άπ' τήν ιστορία ή από τή φύση βγαμένοι, άδιάφορο κάποιος νόμοι, που λειτουργούνε σά φυσικοί, γιατί κι αυτοί δέν κρέμονται από τή θέληση του άτόμου. κι αυτοί μ'ας λένε, άνάμεσα σ'άλλα, πως ο άνθρωπος δέν έρχεται για να περάση τή ζωή του άφέντης της μοναξιάς. Ο άνθρωπος είναι υποταχτικός της συντροφιάς ο άνθρωπος αληθινά για ναφεντέψη, πρέπει να υποταχτή στο νόμο που μ'ας κυβερνά. Αυτός είναι και του καλλιτέχνη ο όρμος, άνίως και ή μορφα του για τα μεγάλα τον όζει. Πρέπει να ξαπολύση το έγω του μέσα στα έγω τών άλλων, κι όχι μονάχα να του φτάνη πως δίνει στους άλλους μιάν ύψηλή συγκίνηση μίς στιγμής, μά να γίνει τώργανο μίς αλήθειας που χρησιμεύει σέ κάποια προκοπή κοινωνική, γενική, πέρ' από το έγω του να πλατύνη το έγω του και νά τώ χιλιάση. Μά για να δουλέψη σωστά ο ποιητής τήν κοινωνία πρέπει αγγάντια της να σταθ' ο ίδιος, με όλο του το έγω, δλόβολο, όποιο κι αν είναι, κι άς είν' εκείνο και αν τικονωνικό. Καί τότε που άλλου παρα στο θέατρο θα βρεθή ο τέτοιος ποιητής μέσα στο στοιχείο του; Πού άλλου παρα στο θέατρο ο ποιητής, και μ' όλα τα χοντροειδή μέσα που μεταχειρίζεται τούτο, που άλλου θα άπλώση φανταχηρά τα χαρίσματα του, το λυρισμό που δείχνει φτερωμένο κάθε πρόσωπο που πλάθει, τήν επική μεγαλοπρέπεια, τή φιλοσοφική πνοή, το μεταχείρισμα τών ζητημάτων, κοινωνικών και διανοητικών, κι άπάνου άπ' όλα τον πόλεμο,

το νόμο της ζωής, τον έρωτα της ενέργειας, τα προβλήματα κι ότα φέγγουνε σάν αστέρια στην ούρανόν τών ιδεών, κι ότα άναταράζουνε σά φουρτούνες τα τωρινά μας τα περαστικά; Του θεάτρου— όσο κι αν ένοχλεί τα λεπτεπίλεπτα νεύρα μας— ποιός άρνιέται το μεγάλο κοινωνικό νόημα; Η Τέχνη, όσο κι αν είναι σκοπός ή ίδια, καιρός να καταλάβουμε πως μεταχειρίζεται και πως ξέρι και μεταχειρίζεται κάθε τρόπο για να δείχτη, και πως άνεκατώνεται σέ όλα και στα παντοτεινά της ζήσης και στα διαβατικά της μέρας, και πως παίρνει τα υλικά της, κι από κειν' ακόμα που μ'ας φαίνονται τα πιο πεζά, και πως άπ' όλα περνά, και πως γίνεται, στην ανάγκη, και δάσκαλος και ιεροκήρυκας και δικηγόρος, και ό,τι θέλετε, χωρίς να πάψη από το να είναι ή Τέχνη. Μά και για τούτα όλα, και για να δυναμώση και για να νυφώθη το θέατρο, πρέπει ο ποιητής, σ' έμ'ας τούλάχιστο, και για καιρό πολύ, να τώ ξεχάση το θέατρο; και να τα μαστορεύη τα έργα του μόνο για το δράμα, όχι για το θέατρο. Προς τούτο ο ποιητής— που μπορεί να είναι και πεζογράφος, άδιάφορο γιατί ποιητής λέγοντας έννοω τήν τέχνη του λόγου του δημιουργού γενικώτατα.— προς τούτο ο ποιητής θα υποταχτή βέβαια και χωρίς να τώ πολυστοχαστή, έτσι από τήν όρμη της τέχνης του, και με τή δύναμη του άσυμείδητου, στα καθολικά, σε άπαρασκάλευτα, σε εκείνα που είναι τα θέμελα της δραματικής, και, ειδικώτερα, της σκηνής, μά όχι και στους κανόνες που έρχονται ύστερα και είναι πιο πολύ έξωτερικοί και που κοιτάζονται μόνον με σταξη και μη βρέξη, για τήν παράσταση του έργου και για τή συγκίνηση του πλήθους, μά που είναι ζητήματα δεξιοσύνης και δουλειάς πιο πολύ μηχανικής και σκηνοθετικής και κάνουν πιο πολύ να κατεβαίνη και να εξευτελίζεται το θέατρο με κάποιες πρόληψεις, που κερώνονται και που προβάλλουνε σάν αστυνομικές διαταγές, πως τάχα δέν μπορεί άλλοιότικα να γίνη, και πως, αν δέν κοιταχτούν αυτές, το έργο δέν είναι για τή σκηνή, και τίποια. Καθώς φαίνονται, τεχνικές ή σκηνικές άνάγκες, μά πιο πολύ βιομηχανικά τερτίπια, που τούτα όλα κάνουν το θέατρο, καθώς τώ λέει ο Ρενάν μέσα στα «Φιλοσοφικά Δράματα του», κάτι τι ανάλογο με τα καφέ σαντάν και τα καφέ κονσέρτα, και κάτι χειρότερα, θάλαγα. Ο ποιητής δέν μπορεί παρα να τήν αίσθάνεται και της σκηνής τή γνώση, καθώς έχει και το αίση

ΑΝΤΑΡΤΗΣ

(άπόσπασμα)

«Ντροπή σου !» έγραψε πικρή γραφή ή Μπίλιω Γέρακα στο γυό της, όταν τον έμαθε στην Άρτα. «Ο ξάδερφός σου ο Μπέλιας έρχεται με πεντακόσους. Κοντά του πέν οί δούλοι του σπιτιού σου, μπουλουξήδες του έγιναν οί πατρικοί σου φίλοι και σύ, τών στρατηγών τάγγόνι, βγήκες κάτω άπ' άλλον καπετάνο !»

Κι αληθινά ζήλεψε ο Παύλος Γέρακας, όταν σέ λίγες μέρες είδε τον ξάδερφό του ντυμένον τα χρυσά ψωλιά του Θάνου Μπέλια, ζωσμένον τήν προγονική άσημένια πάλα. Πολέμου μένος έπνεσε στο γένος όλο. Ποιός δε λαχταρούσε δόξες, ποιός δέν άνάστενε στο νού καπετανάτα, άρματωλίκια φημισμένα, τίνος πόθος δέν έπλεκε χλωρές καινούριες δάφνες; Κι ο έγγονός τών στρατηγών να μη ζήλεψη!

'Αδερφικό φιλι έσμιζε τα χείλη τών δυό άπογόνων του Δημήτρη Γέρακα στο πρώτο τους άπάντημα, άντιζήλις κ' έχθρες πατρικές εδύσθηκαν έμπρός στον κίνδυνο του γένους· όμως σπαρτάρισε μέσα ή καρδιά τών παλιών φίλων του σπιτιού του Γέρακα, βλέποντας ξαφνικά άνδρα το βλαστάρι του άρχοντά τους. 'Ας τον λέν αυτοί άχάριστο, τους άφέντες του ο ραγιάς δέν τους ξεχνά. Πρόθυμα θ' έτραχαν κατόπι στο λεβέντη άντάρτη οί μισοί άπ' τάσκέρι του Βασίλη Μπέλια, φτάνει να μοιράζε λουφά κ' εκείνος.

Με όρμη στα Γιάνινα να σταματήσουν ήρθαν στην Άρτα ο Παύλος Γέρακας κ' οί σύντροφοί του· μά πως να πέν, άφου ο στρατός στην Ήπειρο δε βγαίνει; 'Ολο συντάζεται και συνταγμό δέν έχει. Ραθυμας, άνεργος περνούν ήμέρες κ' έδδημάδες. 'Ανάκατα στρατός και ρέμπελοι γυρίζουν στα στενά σοκάκια, τρών, πίνουνε, μεθοκοπάνε στις ταβέρνες· φωνές, άντάρα και κακό, καυγάδες και ρεμούλες· τί να πρωτοφιλάν οί γυμνασμένοι στρατιώτες, του ποταμού τους πόρους ή τα πορτοκάλια στα περβόλια; 'Αντυτος ο πολός στρατός, άρλεκινός ο άλλος. Πού να γνωρίσης τον ταχτικό άπό τώ ρεντίση; 'Αρμάθα, σταυρωτά στα στήθη τα φουσεκία κι ο άντάρτης κι ο στρατιώτης,

στον όμο κρεμαστούς τους γκραδες τους κ' οί δυό, τή λόγχη με σκοινί ζωσμένη, ή περαστή στη ζώνη σά χατζάρι, κορώνη ο ρέμπελο στο σκούφο του, ο ταχτικός με σκούφια δίχως στέμμα, με ήμίψηλο ή λεπρό μαντύλι. Κι ο Παύλος κ' οί συντρόφοι του γυρεύουν να ύρουν πόρο να αίσθάλουν.

*

«Παυλακη, έδώ και σύ !» ξαφνίσθη, βλέποντας τον Παύλο Γέρακα, ο ξάδερφός του λοχαγός Βουλοδής. «Πού να σε βάλη ο νού; μου σταυραστί! Στα Γιάνινα λοιπόν και συ με τους σερτάδες;»

«Στα Γιάνινα !» άπάντησε με τόνο ο άντάρτης, πειραγμένος άπ' τήν ελρώνη του λοχαγού.

«Δέν κάθεστε, να πέρη λίγο το ποτάμι !»

Κ' έγέλασε μονάχος με το χαρωτό του, κουνώντας άνω κάτω τις πλάτες του ο λοχαγός.

«Έλα, πάμε να σου κάμω τα μουςαφερλίκια τώρα», καλόπισσε τον τσινισμένο άντάρτη και τον άγκάλιασε να μήν του φύγη.

'Η άφέλεια του ρουμελιώτη άξιωματικού άφώπλισε τον Παύλο.

«'Ασε τάστεια, πές μου τί ξέρεις τώρα;» τον ρώτησε ξυκαθήσαν στο καφενείο.

σταθήκανε πάντα και πιδέξιοι σκηνοπλέχτες, και πώς ένας βωντεβιλίστας σ' αυτό άπάνου μπορεί να βάλη τα γυαλιά του Εύριπίδη. Ο Γκαίτε παρατηρεί πως πάντα το Σαιξπήρο τον ένοχλεί ή σκηνή και πως πάντα γυρεύει να τραβήξη πέρα από τα σύνορά της. Για το δραματικό της αρχαίας Αθήνας ή σκηνή δεν είναι παρά ένα μέσο για νακουστή—καλά καλά—ο ποιητής, και ή τραγωδία δεν είναι παρά ένα έπικολυρικό ή λειτουργικό τραγούδι· οι κανόνες του Αριστοτέλη είναι πιο πολύ βγαλμένοι από την ιδέα που είχε ο φιλόσοφος για το θέατρο, παρά από την τέχνη των τραγικών που εξετάζει. Υπάρχουν κάποια γούστα σύμφωνα με τους καιρούς και με τους λογής κόσμους· αυτά ο ποιητής μπορεί να μην τα λογαριάζει. Υπάρχουν κάποιοι νόμοι του καλλιτεχνικού ώριου, άλλοτε συνταιριάζοντας τα διάφορα είδη του ποιητικού Λόγου, κι άλλοτε ξεχωρίζοντας τα και περιφρίζοντας. Οι νόμοι τούτοι, πότε καθολικοί, πότε φανερωμένοι στη δεινιά φυλή, πάντα πιο γενικά και πιο σταθερά, κυβερνάνε την καρδιά και τη γνώμη του ποιητή. Θέλει δε θέλει, ο ποιητής είναι της πατρίδας του και του καιρού του. Κι όσο πιο μεγάλος, τόσο πιο δεμένος με τις δυνάμεις τούτες. Μά ο δεσμός δείχνεται κατά τρόπους όχι πάντα όμοιους· άλλοτε χτυπά στα μάτια έλφάνερος, κι άλλοτε στέκει δυσκολόπιαστος κι άπροσπεπασμένος. Ο ποιητής και το δράμα ρυθμίζοντας, χρειάζεται πρώτ' απ' όλα να κοιτάξη την αλήθεια της τέχνης· κάθε άλλη αλήθεια, όσο όμορφη, όργανο μονάχα. Όλα τ' άλλα έρχονται ύστερα. Μά δε θα πη με τούτο πως δεν μπορεί και πως δεν ξέρει ο ποιητής να φέρη άπάνου στη σκηνή και δραματικά να ξετυλίξη κάθε είδους υπόθεση, κάθε λογής ζήτημα παρμέν' απ' όλους τους καιρούς κι απ' όλες τις πηγές. Βέβαια πως ή σκηνή δεν είναι σχολείο, δεν είναι βήμα ρητορικό, δεν είναι έγκλησιά, δεν είναι έφημερίδα· μά είναι, στην ανάγκη, καλλιτεχνικός αντίπαλος κι έλων τούτων· μόνο πως απλώνει και τα τεντώνει και τα μεταμορφώνει και τα φέρνει· όλα τούτα ως τα σύνορα του άπεραντου κι ως τα τρισβάθα του παντοταίνου. Η τέχνη του λόγου όλα τ' έχει στο χέρι της· από την πολιτική ως τη μετφυσιική.

Ο δραματοπλάστης πορεύεται με τη βοήθεια δυό Μουσών· με τη Λογική και με τη Ζωή· του βραίνει πιο πολύ πότε ή μια, πότε ή άλλη. Η λογική του υπαγορεύει συνταγές, τότε βάζει και χαράζει δρόμους κανονικούς, ξεκαθαρίζει, απλουστεύει,

σχετίζει, δίνει, συγυρίζει, προετοιμάζει. Του δίνει την έγνοια και το φόβο της Σκηνής. Η ζωή τότε περπατά μέσα σε λαβύρινθους από ρωτήματα, προβλήματα, σκοτεινάδες, ξαφνιάσματα, εικόνες, δράματα· τότε φιλιώνει με τ' ακανόνιστα, με τα περίεργα, με τ' άνεξήγητα. Του δίνει την έγνοια και το φόβο, όχι της τέχνης της Σκηνής, μά της Τέχνης, πιο ήπια και πλατιά. Όπου της Ζωής ή Μούσα σφράγισε στους διαφόρους χρόνους και λαούς ζωηρότερα τα έργα της δραματικής τέχνης, τα έργα τούτα σά να υπάρχουν πιο βαθιά και σά να είναι ανθρώπινα πιο πολύ από τ' άλλα που τα σφραγίζει αποκλειστικότερα ή Μούσα της λογικής. Κάπου γράφοντας, ο Ίψεν μάς έδωκ' ένα όρισμό της δραματικής τέχνης γενικώτατο που ταιριάζει να φυλαχτή: «Ανίως, γιατί άνεβάζω στη σκηνή ώρισμένα γεγονότα που τα είδα και τα γνώρισα, ώρισμένα γεγονότα που δεν τα είδα και που μου τα διηγήθηκαν· ανίως, γιατί σκορπίζω κάποια ποίηση άπάνου σ' αυτά, κατορθώνω να ζυγνώ τα πνεύματα, διαφορετικές ιδέες θα γεννηθούν σε διαφορετικούς εγκέφαλους, κι όλα τούτα θα έχουν το έργο μου άφορμή. Μάλιστα δεν το κρύβω κι από το δικό μου το νού, εκεί που έρχομαι, μπορεί να περάσαν αυτές κ' εκείνες οι ιδέες. Μά όλα τούτα ύστερα έρχονται. Το πρώτο είναι ή ένέργεια, είναι ή ζωή» (1).

Ποιητή I δείχνε την ένέργεια και ζωγράφιζε τη ζωή στο δράμα σου, πάντα σύμφωνα με τόνειρό σου· πλάθε το για νάρεση στον δικό σου τον κόσμο· για τ' άλλα μή τέ πολύ μέλει, μήν κοιτάξης τί θέλει τούτος ή εκείνος ο θεατώνης, τί ρόλο παίζει τούτη ή εκείνη ή πρωταγωνίστρια, τί αίρας φυσά σε τούτη ή σε κείνη την έφημερίδα· που νυστάζει και που χειροκροτεί τούτος ή εκείνος ο κόσμος. Θυμήσου τα λόγια του Σίλλερου: «Είσαι το παιδί του καιρού σου· δυστυχία σου αν γίνης ο μαθητής κι ο χαϊδεμένος του καιρού σου!» Κοίτα να τα ζής πρώτα τα δράματά σου, κ' ύστερα να τα γράφης. Μην κυνηγές τα θέματα· τα θέματα είναι στο χέρι σου· οι ιδέες σου και τα φρονήματά σου, οι άγάπες σου και τα μίση σου. Άλλαζε τα όνειρά σου σε δράματα, και τους ήσκιους σε πρόσωπα. Η τέχνη και ή πιο

1) Και της δραματικής ένέργειας οι πολλοί έχουν ιδέα πολλή ήπια, πολύ πρωτόδικη. Και μια κουβέντα σ' ένα δράμα, χωρίς να την κόβη καμιά έξωτερική περιπέτεια, μπορεί να κρύβη ένέργεια ισούδυναμη μ' αυτή που γιομίζει τον «Οιδίποδα τύραννο».

όντικειμενική, καθώς είναι το δράμα, δε θα πη να ξεγάνης το ύπακείμενό σου· θα πη να το απλώνης πέρ' από τα δικά του τα σύνορα στα τετραπέρατα του κόσμου. Μη ξεγάνης πως είσαι, πρώτ' απ' όλα, άνθρωπος. Θα σου πούν πως τα έργα σου δεν είναι ρωμαίικα. Μη σε μέλει. Ξέρεις πως υπάρχουν κάποια λιμέρια άπόσκαπα της ψυχής που ή Έλληνας ή Σλάβος ή Έβραϊός, ή ξέρω γώ τί άλλο, δύσκολα μπορείς να ξεχωρίσης τη φυλή σου. Αιστάνεσαι βαθύτερ' από άλλους την αλήθεια του ρητού του φιλόσοφου Ρενάν: «Η μόρφωση είναι σά δέντρο· τ' άκαρπα κλαδιά του είναι εκείνα που ξεμοναχιάζονται και που δε μπορούνε να συγκοινωνήσουν με το σύνολο του δέντρου. Και μαζί θυμήσου πως είσαι της πατρίδας σου και του καιρού σου. Βάλε στο μάγκρο του παντοταίνου το πράσινο στεφάνι του χωριού σου. Κι αν κάποιοι βρεθούνε ύπνωτισμένοι από το χάσις του όνειρου και το κατηγορήσουν το έργο σου και το βλατίσουν πατριωτικό, καταφρονετικό, με σύνερα στενά, εκεί που ή μεγάλη Τέχνη σύνορα δεν έχει, μήν το συλλογιστής. Να στοχαζέσαι μόνο πως τα πιο δυνατά και τα πιο πολυγύρευτα έργα φυτρώνουνε συχνά συχνά μέσα στο περιβάλλο του ντόπιου, και πως ο ποιητής είναι της Πολιτείας καμάρι και πορτοφύλακας. Στη μικρή μου μελέτη «Η ήθικη του θεάτρου» (1), κοιτάζοντας να ξεχωρίσω την καλαισθητική αξία της δραματικής τέχνης από την κούα και στενή αντίληψη, την ήθικολογική, σημείωσ' άνεμεσά σε άλλα: «Τα έργα τόσο πιο είναι ζωντανότερα και ωραιότερα και τόσο πιο δική τους έχουν την αιωνιότητα όσο περισσότερο, ή σιγά μάς ψιθυρίζουν ή μάς σκαλπίζουν, όχι καθήκοντα, αλλά άγάπες». Μπορούμε τη σκέψη τούτη να την έκρηξάσουμε τελειωτικότερα, έτσι: «Τα έργα τόσο είναι ζωντανότερα και ωραιότερα και τόσο πιο δική τους έχουν την αιωνιότητα όσο περισσότερο, ή σιγά μάς ύθυρίζουν ή μάς σκαλπίζουν και τα καθήκοντα σαν άγάπες».

Αύγουστος του 1907.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

1) «Γράμματα» τομ Α'.

«Δεν το ξέρεις;» έπρόθεσ' ένας άλλος λοχαγός από τον κύκλο, άεμθε πως ο λόχος του θα κάμη πρώτος γερούσι στο Ίμαρέτ και κλειστήκε μέσα και διαβάζει.

«Εμείς θα μπορούμ' από το Πέτα», είπε γελώντας δυνατά και πάλι ο Βουλοδήςμος.

«Θανάση, ο ζάδεροφός σου», τον σκούνησ' ένας απ' τους συναδέρφους του, δείχνοντας προς την άνοιχτή πόρτα του καφερείου.

Ο Βασίλης Μπέλιος περνούσ' έξω μ' έναν άνώτερο αξιωματικό. Ορθό, άγέρωχο το μελαφό κεφάλι, άλύγιστο το ψιλόλιγνο κορμί. Οι πούλιες, τα τριτάρια άστραφταν στη σκούφια, ή γυριστή πάλια χτύπαγε στο γόνα.

«Τα σχέδια βάνουν», είπ' ένας απ' τους αξιωματικούς.

Ο λιγρόκορμος όπλαρχηγός είχε σταματήσει τη στιγμή αυτή στη γωνιά του δρόμου και χειρονομούσε ζωηρά, μιλώντας με το σύντροφό του· το άσπραδι των ματιών του γυάλιζε άγριωπό ως τον κύκλο των αξιωματικών στο καφερείο.

«Τί σχέδια! Το φρουραρχείο έμπόδισε νάρχονται οι άντάρτες μες την πόλη κι ο καπετάνιος τους δεν έχει τί να τους κάμη τώρα· στα λιοστάσια που

να βρεθή κρασί!» άπάντησε ο Βουλοδήςμος.

«Μακάρι, να γλυτώναμ' απ' αυτούς! Μη μαζέψουμε κ' εμείς το παλιάσκερό μας», πρόσθεσε άλλος αξιωματικός.

«Τότε κ' εγώ ως σάς άδειάσω έδώ τον τόπο», είπε ο Παύλος Γέρακας, βρίσκοντας άφορμή να σηκωθεί.

Ο αξιωματικός θέλησε να δικαιολογηθή, ο Βουλοδήςμος έδοκίμασε να κρατήσει τον ζάδεροφό του, μά αυτός χαίρετ' η ψυχρά κ' έφυγε.

Με καρδικ βαρύθυμη, με κλονισμένο θάρρος έσμιξε τους συντρόφους του.

«Μην τους άκούς, ως λένε» τον παρηγόρησε ο άντάρτης ποιητής, α ή ραθυμιά τους κάνει τέτοιους· όχι το αίσθημα, ο ένθουσιασμός τους λείπει, κι αυτός θανάψη σά βροντήση το τουφέκι. Πόλεμο θέλουν οι λαοί για να ζυγνώουν. Το αίσθημα κ' ή άνδρεία δεν έλειψαν ποτέ απ' το γένος».

«Ο λαός μας είναι μεγάλος και θα μεγαλοσυζητήση», συμπλήρωσε ένας άλλος νέος, νησιώτης εύπατρίδης.

Τα ποτήρια άδειασαν—ή όμιλία γίνονταν σ' ένα βρωμερό ξενοδοχείο, όπου δεινούσαν οι νεαροί άντάρτες—κι ο έγγονος του σουλιώτη στρατηγού μπό-

ρεσε να όνειρευθή κι αυτή τη νύχτα άσκαλωτά τα προγονικά του βουνά.

Όσο τόσο φτάνουν όλοένα νέοι έφεδροι κ' έθελονταί κι άντάρτες. Που να τους στεγάση ο άρχηγός τόσο κόσμο, που να χήν ο δήμαρχος τόσο πολλούς έχθρους; Γεμάτα τα χαλιπίτια, οι άποθήκες, τα σχολεία, τα παλιά τουρκικά σεράγια· στρατώνες έγιναν άνώγια και κατώγια, οι έκκλησιές δεν παύονταν άλλους κι όπου γερό πικάθρο και σκάλα, που δεν τρέχει να πέση, τα γραφεία έστησαν τα τραπέζια τους κ' οι γκλονάδες τις στρωμένες τους. Κι ως νάνοϊζαν κ' οι καταρράχτες τουρανού, όλον το Μάρτη δε σταματά ή βροχή. Το νερό γόνα στις σκηνές κοντά στον ποταμό, κ' οι έλιές του κάμπου που να δώσουν σκέπη στους φτωχούς άντάρτες! Χιλιάδες γυρεύουν καταφύγιο στη στενή πόλη· θέση, άδειο καθισμα δεν μένει σε ταβέρνες, μαγειριά και καφεζέδες. Που ναφήση να γυμνασθή ο στρατός! Έπειτα ζυνοϊξη έρχεται, με ήλιο, θεού χαρά θα πολεμάμε. Κι αν ξαστερώνει που και που, φτάνει να βγαίνουν στα λιοστάσια οι σκαλπιστάδες, νάκουν τις σάλπιγγες οι Τούρκοι να τρομάζουν. Δές, κάστρο τόκαμαν το Ίμαρέτ! Βαράτε άδιάκοπα, παιδιά, να λην πως είμαστε μυριάδες! Με δυό χιλιάδες πάει ο Βασίλης